

szabad kutatást, a vitát, az ellenőrzést, az igazságnak autonóm és fesztelen, egyedül az ész logikai evidenciáján alapuló fürkészését“. Nem kívánatos, hogy a kutató tudósban élő igazságra törő akarat a politikai hatalomra törő akaratával szembekerüljön vagy pedig ennek ki legyen szolgálatva.

Alkatlélektani megállapítások figyelmeztetnek arra, hogy milyen mélységes különbségek választják el egymástól a cselekvésre beállított, „az egyedi helyzetek, konkrét dolgok és emberek iránt“ különösen érzékeny politikust a tudóstól, akinek magatartásához hozzátartozik „az élettől való bizonyos távolság, az elméleti distantia pátosza.“ Ezen az itt részletesen ki nem fejthető „pszichológiai alapon érthető a különbség az egyetem, mint a tudományos gondolkodás képviselője s az állami hatalom, mint a politikai gondolkodás képviselője között. Ezért nincs joga az utóbbinak erőszakkal az előbbi fölé kerekednie.“

Nincs joga ennek következtében arra sem, hogy az egyetem önkormányzati jogát megnyirbálja, sőt elkobozza, sem pedig arra, hogy ezt a tudományos intézményt az állami élet számára szükséges szakembereket képző szakfőiskolává alakítsa át.

A parancsuralmi állampolitika eme törekvéseivel szemben Kornis könyvének utolsó két fejezetében a következő tételeket fejt ki :

a) „A tapasztalat azt mutatja, hogy sem a feltétlen és teljes önkormányzat, sem a kizárólagos állami hatalom nem szolgálja az igazság érdekét, hanem az egyetem és az állam együttműködése.“ A helyes viszony ebben a tekintetben akkor áll fenn, ha az állam tudománypolitikája a tudományos munkamegosztás helyes dologi és személyi feltételeit biztosítja s a sokféle ágazó tudományos erő kifejtését a nemzet közérdekében összekapcsolja és tervszerűen felsőbb egységben egyesíti. „Ezt azonban a modern kultúrállam csak úgy teheti, ha az egyetemen folyó tudományos kutató és tanító munka célszerű szervezésére befolyást gyakorol.“

b) A közvetlen életpályára való nevelés nem tehető, mint azt az új államrendszerek óhajtják, az egyetem egyetlen és kizárólagos feladatává. „Az életpályákra való kiképzés nem sajátos egyetemi feladat; az egyetem ennek csak elméleti-tudományos oldalát vállalhatja. Az állami politika nem kényszeríthet rá az egyetemre olyan célokat, amelyek benső természetével ellenkeznek. Itt is az állami hatalom és az egyetem békés együttműködése a kérdés megoldásának egyetlen helyes útja.“

* * *

„Az egyetem életében is az egészséges fejlődésnek meg kell őriznie szerves történeti folytonosságát: ... a fejlődésnek hirtelen törés, a multtal való merő szakítás nélkül kell végbemennie, különben az egyetem élete nem organikus fejlődés, hanem mechanikus erőszak és történeti rombolás eredménye. ... Ha igazán érezzük ... a történeti felelősséget, akkor nem engedhetjük feláldozni a tudomány és az egyetem örök eszméjét a pillanatnyi politikai áramlatoknak.“

ib.

Polgári iskolai kérdések. (Közléteszi dr. Kispartai János, tankerületi királyi főigazgató. Szeged, 1936. 121 oldal. A Szegedi Tankerület Közleményei. II.

Dr. Kispartai János, szegedi tankerületi kir. főigazgató nem sokkal hivatala elfoglalása után, tájékozódni kívánván arról, hogy mi a polgáriiskolai tanárság felfogása a polgáriiskolát illető, legfontosabb kérdésekben, a múlt év november 7-ére a tankerület polgáriiskoláinak igazgatóit Szegedre értekezletre hívta össze. Az értekezlet anyagát maga a polgáriiskolai tanárság hordta össze olyképpen, hogy a tárgysorozatot alkotó négy kérdést a tankerület minden polgáriiskolájának tanári testülete egy-egy

tanár-feldolgozása alapján rendkívüli értekezleten vitatta meg. A dolgozatokat és a hozzászólásokat tartalmazó jegyzőkönyveket aztán a főigazgató felkérésére egy-egy igazgató foglalta össze és adta elő az említett igazgatói értekezleten. Az ott felolvasott előadásokat és az elhangzott hozzászólásokat tartalmazza a szóbanforgó kiadvány.

A feldolgozott négy tétel a következő:

I. A polgáriiskola helye iskolaszervezetünkben, tekintettel a nemzeti élet egészére. (Előadó Kratofil Dezső).

II. Mennyiben befolyásolja a polgáriiskola nevelő-oktató munkáját az a körülmény, hogy szakiskolára (is) készít elő. (Előadó Báthly Zoltán).

III. Mi az a gyakorlati irányú általános műveltség, amelyet a polgáriiskola nyújt tanítványainak? 1. A polgári fiúiskolák szempontjából. (Előadó Balás Béla.)

2. A polgári leányiskolák szempontjából. (Előadó Domokos Sándor).

IV. A polgáriiskolai tanárképzés mennyiben készít elő a nevelői munkára? (Előadó Broda Béla).

Az előadásokban a polgáriiskoláról határozott körvonalú kép tárul elénk, melynek megismerése bizonyára más iskolafajok tanárságát is érdekelné fogja.

A polgáriiskola e szerint annak a mindinkább szélesbedő társadalmi rétegnek középfokú iskolája, melynek művelődési igénye túlnőtt az elemiiskolán, de amely — kellő anyagi vagy szellemi előfeltételek hiányában — tudományos vagy tisztviselői pályára lépni nem tud vagy nem akar. A polgáriiskola a nemzeti művelődésnek részére az élet által kijelölt területén önálló célkitűzéssel önálló úton jár; működésében egyetlen más iskolafajnak sem függvénye vagy vetélytársa.

Önálló célkitűzése kettős: A tanulóknak a gyakorlati életre, tehát ipari, kereskedelmi és földműves életpályákra való nevelése, illetve a középfokú szakiskolákra való előkészítése. Ehhez járul a polgári leányiskoláknál harmadik feladatképpen a művelt, magyar, polgári háziasszonyok nevelése.

Ezt a célkitűzést a polgáriiskola statisztikai adatai is teljes mértékben igazolják. A polgáriiskola valóban a kispolgárság iskolája. Tanulóinak kétharmadrésze iparos, kereskedő és földműves családból származik, egyharmadát pedig a közalkalmazottak (de csak alig 10 %-ban értelmiségiek) gyermekei teszik. Viszont figyelemre méltó, hogy a végzett fiúnövendékeknek ugyancsak kétharmada lép iparos, kereskedő és földműves pályákra, egyharmada pedig tovább tanul. A leányok egyharmada ott-hon marad, egyharmada gyakorlati pályára lép, egyharmada pedig szintén tovább tanul.

Az iskola padjaiból az életbe kilépő kétharmadrésznek egész életre való útravalóul a polgáriiskola ad általános műveltséget. Ez az általános műveltség gyakorlati irányú. Még a középiskolaiakkal azonos tantárgyakban is gyakorlati szellem érvényesül. A polgáriiskolát jellemző gyakorlati tárgyaknak és cselekedtető módszernek főjelentősége meg éppen abban áll, hogy a tanulót a gyakorlati életre nevelik, gyakorlatias gondolkodásra szoktatják és a munkát megszerettetik velük.

A végzett tanulók egyharmada, mint láttuk, tovább tanul és pedig egy egészen elenyésző (3 %) töredéktől eltekintve, szakiskolákban. Erre a körülményre a tanterv összeállításában és a tananyag rendszeres és alapos feldolgozásában a polgáriiskolának tekintettel kell lennie, hogy az ott nyert alapokra a szakiskolák biztosan építhessenek.

A polgáriiskola nagy jelentőségét nemzeti szempontból főképpen az ott folyó nevelő munka adja meg. Ez az iskola ugyanis a maga idestova százezres tanulólétszámával sokkal nagyobb felületen érintkezik a néppel, mint bármely közép- vagy

szakiskola. Az általa nyújtott vallásos, hazafias és társadalmi nevelés annál nagyobb jelentőségű, minthogy növendékeinek javarésze ily irányú nevelést alig hoz magával a szülői házból, de meg éppen ez a kispolgári réteg lesz életében leggyakrabban vallás-, haza- és társadalomellenes ráhatások céltáblája. Ennek az iskolának kell tehát tervszerű neveléssel biztosítania, hogy a kispolgári pályákra lépő tanuló egész életén át szilárdan és megingathatatlanul kitartson az iskolában nyert, tisztult világnézete mellett.

De vajjon megfelel-e a polgáriiskola mai állapotában célkitűzésének? Vajjon kielégíti-e kellőképpen a kispolgárság művelődési igényeit? Nincs-e szükség átszervezésre? Annyi bizonyos, hogy ma ez a kérdés áll leginkább a polgáriiskolai tanárság érdeklődésének homlokterében. Az első előadás foglalkozik is az iskola nyolcosztályúvá való fejlesztésének kérdésével. Bármily óvatos kézzel is nyult az előadó ehhez a meglehetősen kiélezett kérdéshez, érintenie kellett az ahány, annyiféle elgondolást. Megállapítja azonban, hogy a polgáriiskola teljes kifejlődésének reális lehetőségeit más úton kell keresni, azon az úton, melyet Fináczy Ernőnek gyakran idézett nyilatkozata jelölt meg. E szerint elképzelhető volna a mai középfokú iskolák (tehát a négyosztályú polgáriiskola és a szakiskolák) mellett a nagyobb városokban egy oly kéttagosztályos polgáriiskola is, mely a főiskolákra és alsóbbrendű közhivatalokra képesítene. Ezt a higgadt megállapítást — némi változtatással — el lehet fogadnunk. Valóban elképzelhető, hogy a gazdasági élet fejlődésével a kispolgári pályákra lépők egy részének kevés lesz a négy osztály nyújtotta műveltség és a polgáriiskolák egy része nyolc osztályúra fog kiépülni. Hogy azonban ez az idő mikor fog bekövetkezni, arra nézve e helyen idénünk kell Fináczy említett nyilatkozatának folytatását: „E koncepció megvalósulásának lehetősége azonban, úgy tetszik a messze jövő méhében rejlik.“ Ma még az a helyzet, hogy az önálló iparosok alig 10 %-ának van elemi iskolánál nagyobb végzettsége. A gazdasági élet megnövekvő igényei majdan bizonyára hangosan fogják követelni kielégítésüket.

Lényegesen más a helyzet a leányiskolák egy részének hatosztályúra való kibővítésének kérdésében. Itt maga az élet követel máris fejlődést. Viszont bármily tetszetősnek is látszik, gyakorlatilag aligha lesz megoldható az iskolák városi és falusi irányúvá való megosztása. Az iskola fejlődésének természetes iránya az alapos tantervi reform és tandíjmérséklés keresztülvitelével egyelőre csak az lehet, hogy minél szélesebb rétegeket vonjon be a maga hatókörébe. A fejlődő gazdasági élet mind több és több foglalkozási ágban teszi nélkülözhetetlenné a polgáriiskola négy osztályának elvégzését. Sok jel mutat arra, hogy nem messze van az az idő, amikor egyes ipari és kereskedelmi pályákra törvény fogja előírni a négyosztályos végzettséget.

Az iskola jelenlegi értékének és jövő fejlődésének a tanár a letéteményese. Vajjon a polgáriiskola nagy oktató-nevelő feladatainak megoldására fel van-e kellőképpen készülve a polgáriiskolai tanárság? Erre ad feleletet a negyedik előadás, mely tulajdonképpen 300 tanár önmagába tekintése. 300 tanár „tükörbe nézett“ s a fiatalok lobogó lelkesedését és az idősebbek lehiggadt tapasztalatait egysítvé megvizsgálta, hogy milyennek kell az ideális nevelőnek lennie. Ez az öntudatos de a hibákat és pótolni valókat is tisztán meglátó vallomástétel talán legszebb része a könyvnek.

Ime rövidre fogott vázlatban a polgáriiskola mai képe. A vázlatot eleven életté gazdagító gondolatok jelentős része túlnő a polgáriiskolai tanárság érdeklődés-

körén. Olvasásuk gondolatébresztő és a nemzetnevelés más területén is haszonnal gyümölcsözteszhető.

A szegedi tankerület mindkét kiadványa, a Középiskolai kérdések és a Polgáriiskolai kérdések egyaránt megérdemlik, hogy a magyar művelődés minden ágának munkálói szeretettel lapozgassanak bennük, hogy egymás felfogását, küzdelmeit és vágyait megismerve és megértve, karöltve haladhassanak a magyar jövő sorsát lelke mélyén hordozó, új nemzedék tudásának, jellemének és világszemléletének kialakításában.

Implom József

Tankó Béla, Az egyetemről. Debrecen, 1936. 19 o.

A debreceni egyetem ez évi rectora ezzel a tanulmánnyal foglalta el rectori székét. Az ilyen megnyitó beszédeknek még akkor is, ha nem volnának magokban nézve nagy jelentőségűek, történeti értékük van, mert ezekből az tűnik ki, hogy a tanárok által egy évre irányítónak választott tanár mit lát a maga egész gondolatvilágából leginkább valónak arra, hogy azzal saját magát mintegy bemutassa és azt egyeteme következő évére jóformán vezető fonálnak jelölje ki. Igaz, hogy számos szaktudomány alkalmatlannak tűnhetik fel ilyesmire, de sehohol sincs megírva, hogy a rectori beszédnek egyedül szakemberek érdeklőnek kell lennie. — Tankó Béla a mai idők legnagyobb kérdéseinek egyikéhez nyult: az egyetem lényegéről benne élő felfogást tárja fel. Mindenkinnek, aki érezte valaha, hogy neki az egyetemi élet mit jelentett, amíg reá alakítóan hatott, s mindenkinnek, aki állandóan átéli azt a kötelességet, amelyet az egyetemen mások alakításával teljesítenie kell, nagy megnyugvás és erősítés, hogy Tankó is hú a régi tételhez: az egyetem élete a tanulmányozásban nyilvánlik, mert az egyetemen az uralkodó egyedül a tudomány gondolata lehet. Ez nem gátol meg semmit abból, amit az egyetemről a nemzet érdekében várunk, de követeli az elismerését annak, hogy az egyetem a tőle várt szolgálatot egyedül a tudomány minél mélyebb és teljesebb, minél szabadabb és önzetlenebb művelésével tudja elvégezni. 1936 decemberében a felsőoktatási kongresszus szakosztályaiiban érdekes volt tapasztalni az egyetemről való gondolatok kavargását; ez a rectori beszéd alkalmas bizonytalanságok tisztázására. — Különösen jól esett itt is észrevenni, hogy a szerző milyen tisztán hirdeti az egyetemről azt a felfogást, amelynek a régi kolozsvári egyetem kezdetétől fogva, de különösen a századforduló körüli évtizedekben megtestesítője volt. Ez talán elhomályosult néha és bizonyos, hogy megértésre nem mindig talált; de élt és még tovább él. Így ez a beszéd a magyar szellemi élet történetének is becses tanúja lehetne, ha valaha lenne valaki, aki ennek az elsüllyedt korszaknak a nyomait keresné a magyar életben. i. s.

Lengyel Imre: A modern nyelvoktatás főbb tényezői a már meglévő nyelvi ismeretek (anyanyelv) szempontjából. — Debrecen, 1936, A Magyar Kir. Tisza István Tudományegyetem Pedagógiai Szemináriuma és Pszichológiai Intézete. Csáthy Ferenc egyetemi könyvkereskedése. 52. l.

A tanulmányban a szerző több szempontból és alapos elméleti tájékozottsággal vizsgálja, hogy milyen szerepe van az anyanyelvi tényezőknek és általában a már meglévő nyelvi ismereteknek a modern nyelvi oktatásban. Szerzőnek ehhez a célkitűzéséhez akarunk alkalmazkodni, mikor a dolgozat ismertetésében ezt a szempontot tartjuk szem előtt. A nyelvoktatás történeti áttekintésével kapcsolatban a mai úgynevezett „közvetítő” módszernek éppen abban látja az értékét, hogy — a pusztán

